

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

QUANTA, QUANTA POSTGUERRA El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

A la vida és molt pitjor arribar una generació tard que una generació massa aviat, però encara hi ha una cosa pitjor que tot això, no arribar, és a dir, no haver existit mai. Hem viscut els últims vuitanta anys, es diu ràpid, en un sistema cultural que ens destinava a no existir. De moment crec que podem dir que, en el pitjor dels casos, simplement hem arribat una generació massa aviat i ells, pobres, una massa tard. El «nosaltres» i el «ells» ja s'aniran clarificant més avall.

La crítica forma part del sistema cultural, no té una significació pròpia, respon, simplement, encaixa, amb allò que hi ha, però alhora té una alta responsabilitat. Si el sistema està malalt la crítica també, si està sà, ídem. Mirem el sistema, doncs.

Des de 1939, el sistema cultural en la seva totalitat està meticulosament dissenyat per a exterminar la cultura catalana, *ergo* la crítica literària també, el sistema de premis, la premsa cultural, les obres dels autors, els elogis, els silencis, els atacs, les amonestacions, etc, etc, etc, des del 1939 fins avui. Sembla exagerat, però és així. L'operació té diverses etapes i intensitats, evidentment, i responsables directes, acompanyants, tontos útils i tontos inútils i després molta gent que va tirant i ja està. Al 39 l'intent és nítid i directe, la nitidesa durarà uns quants anys, denominats com a «postguerra», després vindran les cortines de fum. No crec que sigui necessari estendre's aquí, l'episodi és conegut, però si volen anar a detalls concrets i importants, com per exemple com la literatura catalana sobre la ciutat de Barcelona és substituïda per la castellana des de les institucions culturals franquistes poden anar al meu article «Una ciutat sense novel·la» publicat al llibre *Art i cultura de postguerra*, editorial Àmbit. Com allí intento explicar, l'operació no és casual, és un èxit rotund, està molt ben feta i troba continuïtat en les hegemònies culturals posteriors, que no s'hi reconeixen però que neixen, creixen i es reproduïxen gràcies a les bases materials i

Revista de Teoria de la Literatura y Literatura Comparada
Journal of Literary Theory and Comparative Literature
Revista de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada
Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua aldizkaria

4520F

www.4520f.com

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

militars que van posar els genocides, primerament amb l'eclosió de la *Escuela de Barcelona* a partir dels 50, la suposada primera modernitat literària, i amb tot el que ve després, confeccionat al voltant de les obres de Juan Marsé i Jordi Solé-Tura, amb les seves respectives obres de ficció. Agafaran el relleu el pujolisme i el maragallisme, que tenen la mateixa al·lèrgia a la cultura catalana, un per cultura i l'altre per catalana, els dos pel mateix motiu profund. Tot s'allargarà tant que arriba fins a la meva generació d'escriptors, que encara no saben escriure sobre la ciutat, és a dir, sobre el poder i van fent circumval·lacions. Però tot això no és el tema, és el context.

La crítica actual s'exerceix en aquest context, a favor o en contra. Obviar-ho és negligència. El tall és net, qui en parla, tracta o detecta el context ho fa per atacar-lo, qui només va al text mateix, passa per alt la situació, no s'està per aquestes coses i etcètera, només contribueix a la seva prolongació. El crític és un intel·lecte agent i ocupa una posició, si no la utilitza és igualment responsable. El sistema literari català, fins fa dos dies, tenia tan assimilada la seva situació subordinada, residual i resistencialista que li semblava normal. Això s'ha començat a acabar.

Desapareguda la universitat, allò que anomenem crítica ha quedat en mans del periodisme cultural. S'ha dit mil vegades. A opinió meva, el sistema de la crítica hauria d'estar compactat en una secció específica que abans existia a les millors llibreries i ara pràcticament no. Ni universitat ni premsa diària: llibres i revistes. Però això pràcticament no té gruix ni fondària i molt poca incidència, llevat d'excepcions, clar. L'assaig en aquest país es dedica als temes d'actualitat, que passen volant i no passen mai.

En mans del periodisme cultural els últims decennis la crítica s'ha anat descomponent en ressenyes, bàsicament en dues línies: la ressenya contínua, sociològica, la que practica exemplarment Julià Guillamon, on el que compta és l'esment i passar a formar part de la llista i mai fer cap jerarquia; i l'altra, que seria la de la ressenya tipus «Déu li don glòria», puix parla català, ja ens entenem, un simulacre de prestigi que dona per suposat que els llibres i les novel·les en vernacle, pel fet de ser-ho, ja tenen

452*F*

Revista de Teoria de la Literatura y Literatura Comparada
Journal of Literary Theory and Comparative Literature
Revista de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada
Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua aldizkaria

www.452f.com

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

Revista de Teoria de la Literatura y Literatura Comparada
Journal of Literary Theory and Comparative Literature
Revista de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada
Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua aldizkaria

4520F

www.4520f.com

un mèrit cultural i el premi a algú se li ha de donar. De tot això no acostuma a quedar-ne gaire res. No hi ha hagut capacitat d'elaboració de sistema, de consolidació de principis estètics ni de defensa de posicions polítiques.

Si fem nostra la teoria de Sloterdijk a *Esferes*, repetirem amb ell que les essències no són individuals ni monàdiques, sinó que es conformen en bombolles, en escumes, és a dir, en la relació dels individus amb les seves atmosferes. La cultura és relacional, els autors no són bolets, ni tan sols els genis funcionen completament segregats. Un sistema cultural provoca, o més aviat diríem «permet», que ocorrin unes coses i no unes altres. Tornant a Sloterdijk, un sistema cultural és un sistema d'animació, un entramat d'estímuls. Bé, al nostre país, els últims quaranta anys, el sistema cultural, del qual el subsistema crític n'és part important, ha funcionat com un sistema de desanimació. Els missatge continu que ha arribat a l'orella, al cor i a la víscera de l'autor ha estat «Sigues petit». Això ja seria greu de per si i mereixeria uns quants afusellaments rituals, és metàfora eh, però la cosa esdevé ja dramàtica quan es té en compte que al costat d'aquest sistema cultural autodebilitat n'hi ha un, el de la literatura castellana, que el vol devorar, assimilar i desintegrar.

Fora dels àmbits del poder encarcarat, això és, institucions, universitat, premsa i empresa, la crítica es renova, com ho fa tot el sistema de la literatura del país, des dels autors fins al públic lector, passant pels nòduls imprescindibles que són les editorials i les llibreries. Una nova atmosfera que es caracteritza per haver canviat el missatge subliminar que tot discurs comporta. La veu que ara parla ja no desanima, ja no diu, a l'autor, mort o viu, «sigues més petit», sinó que li demana, li exigeix i l'encamina a que sigui més gran. Per això algunes coses reviscolen i surten de les obscuritats: eren tan grans que no es podien empetitir, només ignorar. Amb Josep Pla ja es va donar i tots ho hem experimentat, vora seu hi ha tota una segona línia de ressuscitats, o més ben dit, ressituats, que han donat el to cultural dels últims deu anys: Sales, Rodoreda, Víctor Català i etcètera. De la mà dels vells arriben igualment els nous. L'exigència és la mateixa, el sistema es compacta i creix cap dalt, com ha de ser.

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

El sistema autonòmic ha saltat pels aires i amb ell la seva literatura. No n'ha quedat res, pobra gent, tanta feina, tantes misèries, tanta mesquinesa, només perviuran els que no en formaven part, clar. Veure si es configura una situació nova, amb uns altres paràmetres o si se seguirà dins dels mateixos, amb altres pijames, ho anirem sabent. Dependrà, evidentment, de la política. Els escriptors, la crítica i el món cultural poden contribuir a una o a altra, però la decisió no es troba a les seves mans, m'atreviria a dir que afortunadament.

Des de l'àmbit de la cultura només es pot fer una cosa, la pròpia, això és, pensar o no pensar, animar o desanimar, exigir o tocar el violí. Deixem la política de banda, anem al nostre pessebre. Al món literari hi ha dos estaments, dues congregacions, que treballen per la congelació i afavoreixen el coàgul. D'una part els que voldrien mantenir el nivell de les aigües prou baix com per a poder seguir traient el cap. No penso dir noms perquè aviat no caldrà i no es tracta tant de molestar persones com de detectar símptomes. Ho deixarem a la intuïció del lector. Són els que veuen la literatura catalana, de la qual molts formen part, com una literatura menor, l'excusa justificativa pot ser el volum de públic o les bondats del clima, és igual, en el fons simplement pensen que no estem a l'alçada i treballen, voluntària o involuntàriament, per a que ens disminuïm. En direm els condescendents. Reitero que no són agents exògens, són part del teixit cultural del país i normalment rectes catalanistes, des d'editors a càrrecs públics, passant per escriptors, intel·lectuals i crítics. Tot el pujolisme i tot el maragallisme caben aquí dins i els seus estafets continuadors del present també.

De l'altra banda, també resant per la congelació, hi ha els antics regents i els seus *boys*, els que disposaven de tot el terreny de joc per a ells i d'uns anys cap aquí han anat veient com se'ls hi menjaven la torrada. S'han sentit veus fantasmagòriques, cacofonies pràcticament, provinents dels grans grups empresarials de la literatura castellana lamentant lacrimògenament que a Barcelona ja no se'ls hi fa cas ni se'ls escolta. Per a dissimular la vergonyosa pèrdua del privilegi adquirit fan servir el concepte genèric, magnífic i espantós de decadència. Molt

452*F*

Revista de Teoria de la Literatura y Literatura Comparada
Journal of Literary Theory and Comparative Literature
Revista de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada
Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua aldizkaria

www.452f.com

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

bé. Aquí hi anirien els descendents del franquisme, origen oblidat de moltes coses i de gairebé totes les relatives a la literatura castellana a Catalunya, com he apuntat més amunt, llegeixin l'article referent a la postguerra que els hi deia, ho facin. D'aquests en direm els desheretats.

Sobre la literatura castellana feta a Catalunya un detall, que potser ajudi a entendre perquè exigeixen emfàticament immobilitisme. En el seu cas l'immobilitisme forma part del problema i és l'única solució que se'ls hi acut. Si es mira fixament es veu que la literatura castellana a Catalunya, la seva part hegemònica, s'entén, porta des del 1967 fent el mateix, des de les novel·les de Marsé i els romanços de Solé Tura, política, estètica i intel·lectualment fundacionals. Segueix atrapada al propi búnquer que identifica literatura castellana amb classe obrera, la temàtica del *guetho* i la marginació social, la literatura de *izquierdas*, els autors compromesos, la poesia social, el realisme de denúncia, la cançó protesta i ja no puc baixar més avall. Els narradors es consoliden a través d'aquesta temàtica i posicionament, mirin Pérez Andújar, mirin les veus més noves, que ragen de les mateixes fonts, mirin *Lectura fácil* de la Cristina Morales o *Listas, guapas y limpias* d'Ana Pacheco. No estic parlant de la intenció dels autors ni de la vàlua dels llibres, estic parlant del context que els acull i l'atmosfera en la que aquesta literatura respira. Si no hi veuen un problema allà ells.

Dues corrents, desheretats i condescendents, convergeixen per retornar el país i la seva cultura a l'instant abans. Són les pobres gents de la lletra impresa que han arribat una generació massa tard i les promeses se'ls hi han desfet davant del nas. Per això volen retornar a l'instant abans. Quin? L'esment inicial i el títol de l'article es justifiquen aquí: l'instant germinal de la postguerra. El sistema polític autonòmic té l'origen en els anys setanta, amb la mort del dictador, constitució, eleccions, etcètera, però el sistema cultural té l'origen dues dècades abans, als cinquanta, en la suposada primera modernitat literària, la primera supuració antifranquista des de l'interior mateix de l'*establishment*, quan el cuc es comença a convertir en papallona. Allí ens volen, uns i altres, perquè tots han arribat una generació *too late*.

452*F*

Revista de Teoria de la Literatura y Literatura Comparada
Journal of Literary Theory and Comparative Literature
Revista de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada
Literaturaren Teoria eta Literatura Konparatua aldizkaria

www.452f.com

NOTA CRÍTICA

QUANTA,
QUANTA POSTGUERRA

El moment polític de la crítica

Abel Cutillas

La intenció és retrocedir i buscar la fuga, tornar les aigües allí on no haurien d'haver sortit. Per això uns ressusciten els autors anteriors a la desfeta i els altres tornen a posar a la palestra els capitans d'indústria. Per això Rodoreda està madura, per això Ferrater està en disputa, per això la literatura en català recupera mercat, per això enyoren Barral, i per això moltes coses més.

